

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

Հ Ա Ր ՈՒԹ Յ Ա Ն Տ Ե Ս Ի Լ Ք Ը

ատիկը հայկական ժողովրդական տոներից մեկն է իր լայն առումով և խորհրդով: Քրիստոսի հրաշափառ հառության տոներ, որ քրիստոնյա աշխարհի մեծագույն տոնն է, որպես հոգևոր ցնծության և ուրախության հանդիսակատարություն, մեր լեզվի մեջ կոչվում է նաև ԶԱՏԻԿ:

Զատիկը հավանաբար Հայաստանում նախաօրիստոնեական մի տոն էր, «Հայոց հեթանոսության ժամանակին մնացած, եղանակներու հատման կամ գիշերահավասարի տոներ, որ քրիստոնեության մեջ Պասեֆի քրիստոնեացած հրեական տոնին հետ փոխանակված է, ինչպես եղած է Վարդավառ և Մաղկազարդ անուններուն և տոներուն համար ալ» (Օրմանյան, «Համապատում», էջ 706):

Զատիկը ուրեմն զարնան նվիրված տոն էր, երբ անցնում էր մահաշունչ ձմեռը և փշում զարնան կենդանաբար շունչը, հառություն տալով մեռած բնության, և երբ զարնան ջերմ շնչի տակ ծլում, կանաչում էր ծառ ու ծաղիկ, կենդանանում արտ ու հանդ, կանաչով ու երփներանգ ծաղիկներով, հայ ժողովուրդը ողջունում էր զարնան գալուստը՝ հանդիսություններով և Զատիկի տոնով:

Գարնան վերազարթոնքին նվիրված խորհրդապաշտական տոներ ունեցել են նաև ուրիշ հեթանոս ժողովուրդներ, բայց Զատիկը, որպես զարնան տոն, առանձին շքով ու ջերմությամբ տոնել է միայն հայ ժողովուրդը:

Քրիստոսի Հառության տոնն էլ, այսինքն հայկական նոր Զատիկը, Նիկիայի տիեզերական առաջին ժողովի որոշումով (325 թ.):

տոնվել է միայն զարնան գիշերահավասարի լուսնի լրման հաջորդող առաջին կիրակի օրը: Այսպիսով, Զատիկա քրիստոնեական տոնի իմացֆի մեջ պահպանվել է մասամբ նաև զարնան տոնի հին իմաստը:

Հին ժամանակներում սովորություն է եղել Զատիկի տոնին պատրաստել նաև ԶԱՏԿԱԿԱՆ ԶՈՒ և ԶԱՏԿԱԿԱՆ ԳԱՌ, որպես ձմեռային մեռելությունից վերազարթնող և հառություն առնող բնության խորհրդանշան, որպես զարնան տոն, կյանքի և ուրախության տոն:

Հին ժողովուրդներից հրեաները ևս ունեցել են և ունեն ԶԱՏԿԻ ՏՈՆՈՒ: Հրեական Զատիկը տոնվում է ի հիշատակ հրեաների եգիպտական գերությունից ազատության և Կարմիր ծովից դեպի Ավետյաց երկիրը անցման, և այդ իմաստով այն երաչյեցերեն լեզվում կոչվում է «ՊԱՍԵՔ, որ քարգմանի անցք կամ ելք, որպես և ի մեզ ստուգաբանի գատումն, քանզի յայսմ ատուր ելին և գատեցան որդիքն Իսրայելի յեգիպտոսէ» («Նոր Բառգիրք Հայկազեան լեզուի»):

Հրեաները իրենց Պասեֆի տոնին մարքում էին գատկական գառ, ինչպես Մովսես հրամայել էր երանգ՝ «առե՛ք ձեզ ոչխար ըստ ազգս ձեր և զենչի՛ք, զի Զատիկ Տեառն է» (Ելք ԺԲ 11, 21):

Նոր Կառավարանի մեջ գործածված է նաև ՈՒՏՅՈՒ ԶԶԱՏԻԿ քաղաքությունը (Մատթ. ԻԶ 17): Հիսուս ևս ցանկություն հայտնեց իր երկրավոր կյանքի վերջին օրերին «առա՛վ զԶատիկն աշակերտօքն հանդերձ» (Մարկ. ԺԳ 14):

Քրիստոնեական Զատիկը տոնվում է ի հիշատակ Քրիստոսի հառության և ոչ մեկ

եմանություն չունի հրեական Պատեֆի հետ. բայց իմաստի և խորհրդի:

«Զատիկ մեր գեներալ Քրիստոս» (Ա Կորնթ. Ե 7): «Նա իսկ զկենդանաւոր մարմինն սրբոց առաքելոցն ի կերակուր և կառարեաց զխորհուրդն որ յաղագս այն» (Շիրակացի):

Հրեական Զատիկը սովորեն է քրիստոնեական Զատիկի՝ Գողգոթայի վրա մեծագույն գրեթէ:

Անանիա Շիրակացին (է դար) իր «Ի Զատիկն Տեառն» գրվածքում գրում է՝ «Հայաստանեայցս առաւել նշմարտապէս անուանի Զատիկ Տեառն, այսինքն գաղտնիցայ յամենայն հերանապատեաց և հրեական տօնից, սրբեայ և լեալ տօնիցս Տեառն տօն և ժողովոյ ժողով», որպէսզի, եզրակացնում է գիտնական վարդապետը, «փյառութեան Միածինն ուրախ լիցով, հաղորդեալ մարմնոյ և արեան նշմարիտ Գառնին, որ է հաց երկնաւոր»:

Քրիստոսը եղով նշմարտապէս «Գառն Առաւոյն», որ քոնայ գմեղս աշխարհի»: Նա Իր աստվածային կյանքը տվեց աշխարհի փրկության համար: Այդ փրկարար խորհրդի մեջ բնորոշվեց նաև հայ ժողովուրդը: Քրիստոսի՝ մարդկության համար քափած արյան մեջ գտալ նաև հայ ժողովուրդը իր փրկությունը: «Զատիկն,— գրումն է Գրիգոր Տառնացին,— ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ քաղցմանն»:

Ուրեմն, ԶԱՏԻԿԸ հայության համար նաև ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆ է, ՓՐԿՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆ է, ՀԱՎԱՍՏԻ ՏՈՆ է, մահվան վրա կյանքի ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ՏՈՆ է, ՆՈՐ ԿՅԱՆՔԻ, ԳԱՐՆԱՆ ՏՈՆ է:

Անա այն մեծ Ավետիք, որ հենչի է միշտ հայ ժողովրդի ականջին, Քրիստոսի հաւորյալն լուսապայծառ բոլոր առաքյալներին, ահա այն մեծ ՏԵՍԻՍԻԿԸ, որ միշտ երևացել է Քրիստոսի քափուր գերեզմանի առաջ ծնրադիր և աղոթալու հայ ժողովրդին, ահա այն ՄԵՄ ԴԱՍԸ, որ նա փառել է Քրիստոսի հաւորյալն դեպքից:

Զարչարված, խաչված, յորճապատիկ խոցված իր սրտով հայ ժողովուրդը երբեք չի կորցրել իր հույսը, իր անկոտորում հավատը իր հաւորյալն, իր վերակենդանության մասին: Իր վերհերից, իր գերեզմանից նա միշտ վերակենդանացել է Քրիստոսի հաւորյալն ավետիքով, նոր կյանքի, մեծ գալիքի, նոր զարնան հույսով և երգով:

«Ո՛ր է, մահ, յաղթութիւն քո, ո՛ր է, դժոխք, խաչքոց քո»:

Քրիստոնեական կյանքի, բարոյականի և աստվածաբանության հիմնաքարն է Քրիստոսի հաւորյալն: Քրիստոսի մահը Գողգոթայի վրա և Նրա հրաշափառ հաւորյալները գերեզմանից՝ առաքյալների բարոյության այփան համբան են հանդիսացել: Հերանոսաց մեծ առաքյալ Պողոսը շատ սուր և նիշտ կերպով

է դնում հարցը բոլոր ժամանակների, բոլոր սերունդների առաջ. «Եթէ ՔՐԻՍՏՈՍ ՉԻՅԷ ՅԱՐՈՒՅՆԱԼ, ԸՆԴՈՒՆԱՅՆ Է ՔԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆ ՄԵՐ, ԸՆԴՈՒՆԱՅՆ ԵՆ ԵՒ ՀԱՌԱՏՔՆ ՉԵՐ»:

Քրիստոնեական գաղափարների և բարոյականի լույսի տակ, Քրիստոսի լուսապայծառ հաւորյալները մարդկության փրկության հայտարարությունն է:

Քրիստոսի հրաշափառ հաւորյալն ամենաբնիմ հավատացյալներից մեկն է Եղիլ նաև մեր ժողովուրդը, իր կյանքի փորձով: Իգուր չէ, որ նրան անվանել են ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅԱՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԸ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱՀԱՍԱԿԸ: Նա՛ մեր ժողովուրդը, անխնայորեն շարչարվել է, խաչվել է իր համոզմունքների համար, առաջադիմության համար, իր հայրենի սրբությունների պահպանման համար: Միշտ սուր են բարձրացրել մեր երկրի ազատության և անկախության վրա, փրկալուրդ են մեր ժողովրդի ազգային արժանապատվությունը, արհամարհել են մեր լեզուն ու մեր կրոնը, ավերել ու ամայացրել են մեր ծաղկուն ֆաղափներն ու ավանները, ոչնչացրել են նրա նյութական ու հոգևոր մշակույթի հուշարձանները, բայց երբեք նրա հոգում չեն կարողացել մարել հաւորյալն տեսիլքը, նրա անմեղ հավատը վերջնական հաղթանակի նկատմամբ: Հայությունը հանախ անցել է տրամուլյան ու հուսահատության Գերսեմանիի պարտեզից, իր խաչը ուսած բարձրացել է իր աշունտա Գողգոթան, և իր խաչի բարձունքից տեսել և ողջունել է իր հաւորյալն, իր Զատիկի լուսապայծառ և խոստումնալից այգաբարքը:

Ս. Հաւորյալն մեր հոգեբով շարականները, երգեր, մեղեդիները հագեցված են այդպիսի սրտառու հավատով, ազատության շնչով և փրկության գաղափարով: Հաւորյալն նվիրված շատ շարականների մեջ կա ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՓՐԿՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԻԿԸ, մահվան դիմաց՝ ԿՅԱՆՔԻ ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ԵՐԳԸ, մահը, չարիքը, մեղքը, դժգոհությունը հաղթահարելու վերականգնությունը: ՄԱՀՈՎ ՀԱՂԹԵՆ ՄԱՀՎԱՆ, ՄԵՈՆԵՆՈՎ՝ ԱՊՐԵՆ: Սա նշմարտազանցություն չէ երբեք մեր ժողովրդի համար, այլ՝ աշխարհայացք, կենսափորձ՝ ձեռք բերված դառն ճիգերի և կորուստների գնով: Հայ ժողովուրդը, գոտեպնդված քրիստոնեական լույսով, ձգտել է միշտ «առաքել կյանքի», հավերժական կյանքի, ապրելու և ստեղծագործելու հավիտյան: ՆԱ ՆՎԱՃՆԵԼ Է ԺԱՄՆԱՆԱԿԸ ԻՐ ՀԱՎԱՏՈՎ ԵՎ ԱՊՐԵՆՈՒ ԿԱՄՔՈՎ, և արժանի է նա ապրելու և միշտ փառափառելու կյանքի գոհությունը, հաւորյալն, մշտնջենափոր, անմահ կյանքի գաղափար և տեսիլք:

Այս իսկ պատճառով, Քրիստոսի հաւորյալն նվիրված մեր շարականներից հենում է

միշտ ԿՅԱՆՔԻ ՑՆՄՈՒԹՅԱՆ ԵՐԳԸ, ԱՆՄԵՌ-ԿՅԱՆՔԻ ՊԱՏԳԱՄԸ:

«ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱԻ Ի ՄԵՌԵԼՈՑ, ՄԱ-ՀՈՒԱՄԲ ԶՄԱՀ ԿՈՆԵԱՅ ԵՒ ՅԱՐՈՒԹԵԱՄԲՆ ԻՐՈՎ ՄԵՋ ԶԿԵԱՆՍ ՊԱՐԳԵՒԵԱՅ»:

Զատիկը հայ ժողովրդին բերել է միշտ հաղ-բախան կյանքի ցնծություններն ու բարիքե-րը: Ահա թե ինչու մեր եկեղեցիներում տա-րվա բոլոր կիրակիները նվիրվել են Քրիստոսի հառության հիշատակի փառավորման, որ-պեսզի հայ հոգիներում առատաճան, աղբե-րանան հառության բարիքները: Կիրակի օրե-րը կարգացվում են «Եղաբերից» կոչված Ավետարանները, հավատացյալների հոգում միշտ վառ պահելու համար Քրիստոսի հա-րափառ հառությունն ու նրա իրական նշա-նակությունը: Բացի այդ, Զատիկից մինչև Հոգեգալուստ երկարող 50 օրերը, որոնք կո-չվում են «Յիւնունք», առավելապես նվիր-ված են հառության դեպքին և խորհրդին, երբ սաղմոսներով, ավետարանների ընթերցում-ներով, հառության նվիրված գեղեցիկ շա-րականների երգեցողությամբ, եկեղեցին բնեցնում է երկրի վրա Աստուծո թագավո-րության հաստատության ավետիքը:

Մեր ժողովուրդը տեսիլ ունեցող ժողո-վուրդ է, հոգիի ժողովուրդ է: Չի մահանա երբեք այն ժողովուրդը, որը տեսիլներ ու-նի: Մեր ժողովուրդը ունեցել է փառավոր և ստույգ տեսիլներ: Եվ նրանց մեջ ամենա-փառավորը՝ իր վերագարձոնների և փրկության, ազատության տեսիլը:

Երեկ մեր երկիրը եզեկիեկյան տեսիլի նման «մի դաշտ էր լի ոսկեթօփ մարդկան»:

Բայց ահա նորից Քրիստոս հառություն ա-ռավ մեր սիրելի ժողովրդի և Հայրենիքի

համար: Մի երջանիկ օր, մի սուրբ առավոտ, հայ ոսկորների վրա հառության կենդանա-րար շունչը փչեց: ՄԱՀՎԱՆ ԿԱՇՏԸ ՎԵՐԱԾ-ՎԵՑ ԿՅԱՆՔԻ ՊԱՐՏԵՋԻ: Ոսկորներն իրար եկան, միս ու արյուն հագան, կենդանացան, որովհետև Աստուծո շունչն եմուտ ի նոսա, և եղեն կենդանի և կանգնեցան կացին ի վերայ ռաից իւրեանց ժողովուրդ թագում, յո՛ւժ, յո՛ւժ»:

Դա մեր ժողովրդի ԶԱՏԻԿՆ էՐ, ՀԱՐՈՒ-ԹՅՈՒՆԸ:

Հայ արյունով ներկված դաշտ ու հովիտ, լեռ ու ձոր միաբերան աղաղակում են Ս. Հառության այս տոնի առավոտյան՝

«ԶԻ՛ ԵՆԴՐԷՔ ԶԿԵՆԴԱՆԻՆ ԸՆԴԻ ՄԵՌԵԱՆՍ, ԶԷ՛ ԱՍՏ, ԱՅԼ ՅԱՐԵԱԻ»:

Այո, հարյավ հայ ժողովուրդը իր Հայրե-նի հողի վրա, իր Փրկչի պես, և դեպի աե-մահություն է քայլում նա իր Փրկչի նման, հառության երգը շրթներին:

«ՓԱ՛ՌՔ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՔՈ, ՏԷՐ...»

Այսօր, երբ հայ ժողովուրդը ցնծությամբ տոնում է ՔՐԻՍՏՈՆԵՌԻԹՅԱՆ ԶԱՏԻԿԸ, նա միաժամանակ տոնախմբում է նաև իր ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՅԱՆՔԻ ԶԱՏԻԿԸ: Եվ ամեն աե-գամ, երբ մեր եկեղեցիների սուրբ կամա-րների տակ կննչի Քրիստոսի հառափառ հա-ռության հաղթական օրհներգը, մենք կսենք նաև հայ ժողովրդի ՍՏՈՒՅԳ, ՃՇՄԱՐԻՏ, ՓԱՌԱՎՈՐ ԵՎ ԼՈՒՍԱՓԱՅԼ ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՂԹԱԿԱՆ ԵՐԳԸ:

Արդարև հարյավ Ազգն Հայոց:

«ՓԱ՛ՌՔ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՔՈ», ԺՈՂՈՎՈՐԻ ԶԱՅՈՑ:

